

4 SAMOHLÁSKY

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této části se budeme zabývat tvorbou samohlásek, vysvětlíme si, jak se samohlásky dělí, jaký je rozdíl mezi samohláskami otevřenými a zavřenými, krátkými a dlouhými.

CÍLE KAPITOLY

Vysvětlit co je samohláska a jaký je rozdíl mezi samohláskou otevřenou a zavřenou, dlouhou a krátkou.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

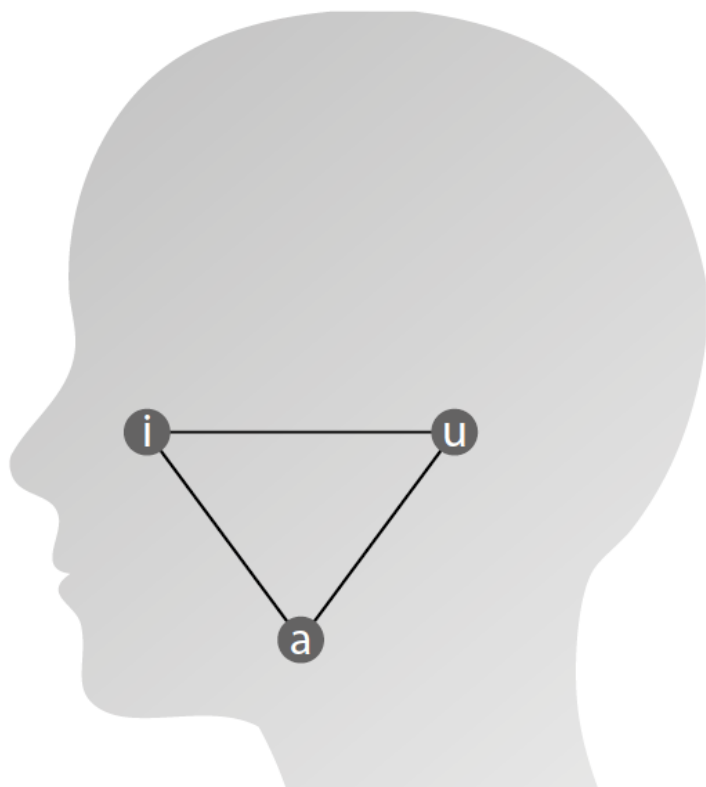

Hláska, samohláska, tón, vokální trapéz, vertikální a horizontální posun,

Samohlásky jsou **tóny**, které vznikají tak, že výdechovému proudu se při jejich výslovnosti nestaví nic do cesty, mluvidla netvoří překážku a vzduch rozkmitaný hlasivkami kmitá pravidelně. Pro klasifikaci (třídění, rozlišení) samohlásek je důležité postavení jazyka v ústech při jejich vyslovování.

Zkuste si opakovaně vyslovit samohlásky *i – a*. Jistě vnímáte, že samohlásku *i* vyslovujeme vpředu nahoře, samohlásku *a* uprostřed úst dole. Totéž zkuste se samohláskami *i – u*. Samohlásku *u* vyslovujeme nahoře, stejně jako *i*, ale vzadu. Nevšímejte si přitom pohybu rtů, které se u samohlásky *u* špulí dopředu a zaokrouhlují, ale vlastní artikulace vokálu. tedy místo, kde *u* vyslovujeme, je tedy nahoře vzadu.

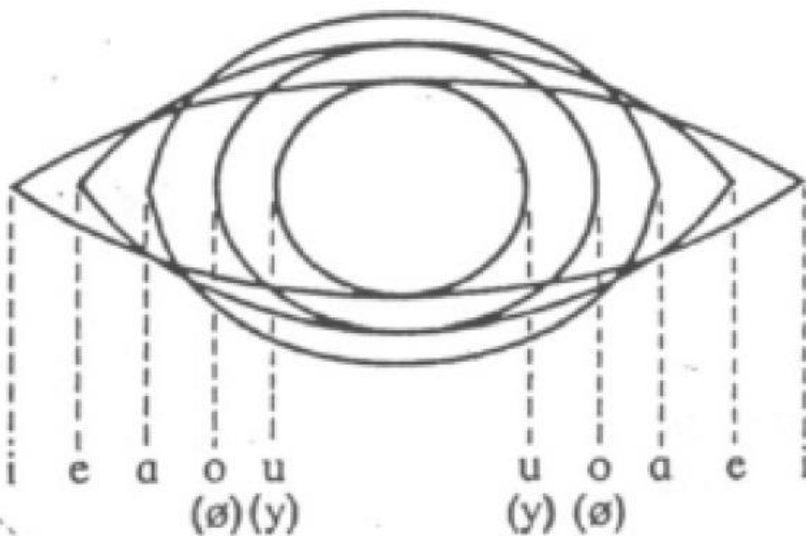
Při změně artikulace *i – a* je artikulační pohyb vertikální, shora dolů, při vyslovování *i – u* je pohyb horizontální zepředu dozadu. Takto si můžeme představit vrchol pomyslného artikulačního trojúhelníku.

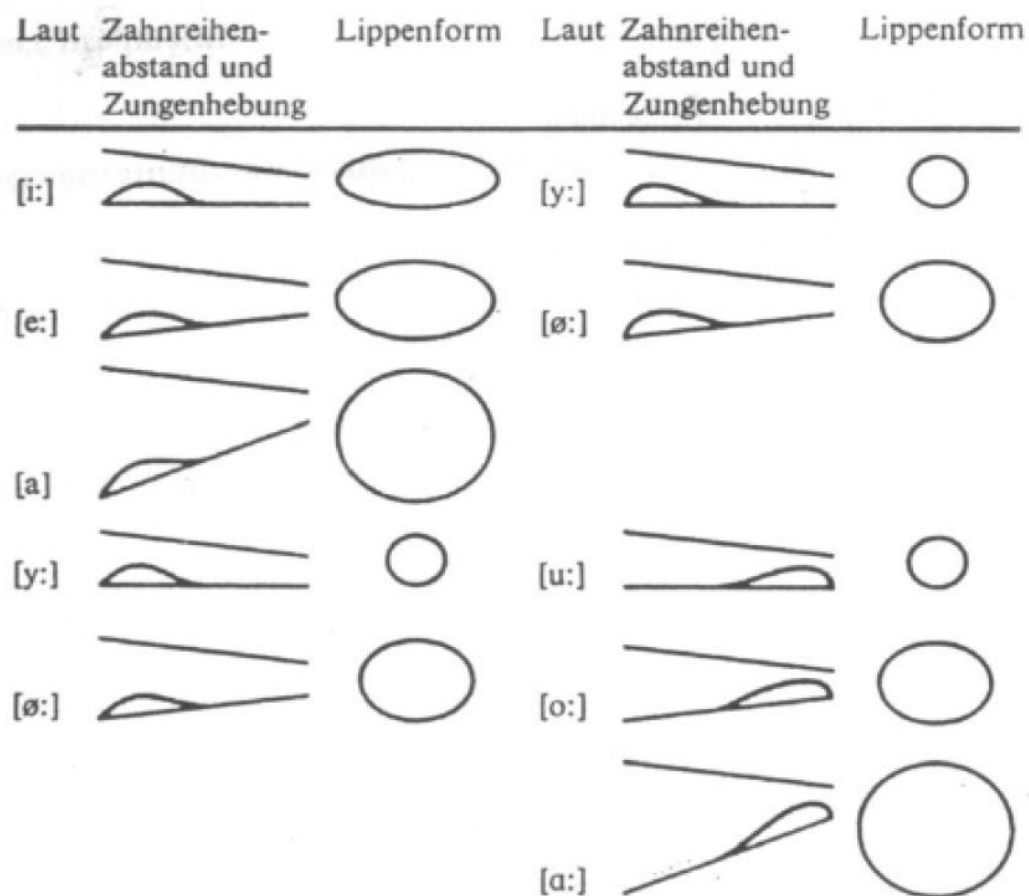
Obr. 7 Horizontální a vertikální pohyb, Hájková 2012, 45

Při třídění samohlásek je tedy rozhodující místo jejich tvoření (vertikální a horizontální posun), postavení jazyka, jejich délka (kvantita) a zaokrouhlenost (labializace), otevřenost a zavřenost, přízvučnost – nepřízvučnost, nosovost – nenosovost, postavení rtů, napětí, přízvuk, a zda jsou složeny z jedné či více samohlásek.

Německé vokály jsou většinou přízvučné, pokud nejdu redukovány, jejich rozdíly jsou založeny na změnách v hrtanové a ústní dutině, které způsobují jazyk a rty.

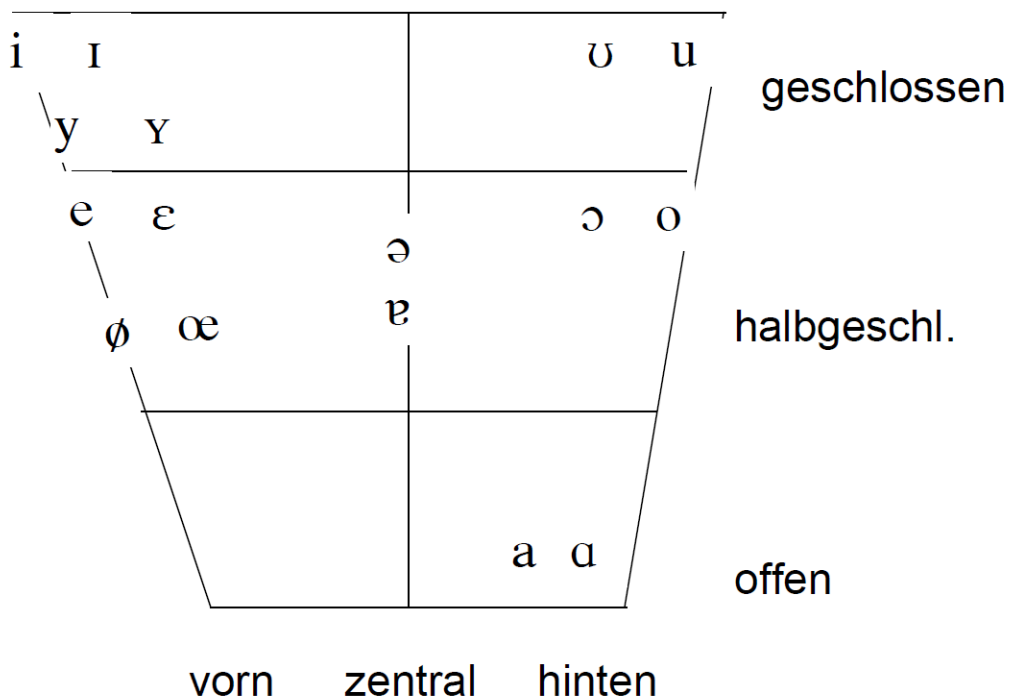

Obr. 8 Pozice rtů při artikulaci německých samohlásek (Rausch 1991, 17)

Obr. 9 Pozice jazyka a úst při artikulaci německých samohlásek (Rausch 1991, 17)

Poloha jazyka je určena dvěma parametry, které jsou dány vertikální a horizontální rovinou, jak znázorňuje **vokalický trapéz**.

Obr. 10 Vokalický trapéz, (Kreuzer/Pawlowski 1971, 9) in Kaunzner 1997, 12

Charakteristik der deutschen Vokalgruppen

Geschlossen/gespannt	offen/ungespannt	Sonderformen
[i:] Miete	[i] Mitte	
[y:] fühlen	[ʏ] füllen	
[u:] Ruhm	[ʊ] Rum	
[e:] Beet	[ɛ] Bett	[ɛ:], [ɐ] Fähre
[o:] Höhle	[œ] Hölle	[ɐ] Mutter
[o:] Obst	[ɔ] ob	
[a:] Bahn	[a] Bann	

Kromě těchto skupin vokálů (zavřené/napjaté a otevřené/nenapjaté a zvláštních forem) existují také zavřené, krátké samohlásky, které jsou často odvozeny z cizích slov, např. *Republik*, *Melodie*, *Semester*, *Hotel*, *Dozent*, *Protest*, *Phonetik*, *aktuell*, *Uniform* atd.

Def: **Vokale/Selbstlaute** sind Mundöffnungslaute, zu deren Klangfarbengestaltung Resonanzwirkung der Ansatzräume wesentlich ist, ohne Berührungsfläche in der Mittellinie des Gaumens und sofern **prosodische Merkmale** zu tragen haben – AKZENT, QUANTITÄT, sowie die ausdrucksbestimmende TONHÖHE. (RAUSCH 1991,24)

Klassifikationskriterien der deutschen Vokale:

1. nach der Zungenstellung
2. nach der Lippenstellung
3. nach der Quantität /Länge
4. nach dem Öffnungsgrad
5. nach der Spannung
6. nach der Betonung
7. danach, aus wie vielen Vokalen der Laut gebildet wird
8. nach der Nasalität

ZUNGENPOSITION

Man teilt die Vokale nach ihrer Zungenposition in Vorder-, Hinter- und Mittelzungenvokale ein.

VZV MZV HZV

_____ geschlossen

_____ halb geschlossen

_____ halb offen

_____ offen

Der Vokal wird als der jeweils höchste Punkt der Zunge in das Vokalviereck eingetragen.

Vorderzungenvokale (VZV) sind die i-, e-, ü- und ö-Laute. Ihre Klangfarbe ist hell.

Beispiele: *tief – Tee – früh – Öl mit – kennt – Glück – Köln*

Hinterzungenvokale (HZV) sind die a-, o- und u-Laute. Ihre Klangfarbe ist dunkel.

Beispiele: *Aal – Ton – Uhr ab - sonst – und*

Mittelzungenvokal (MZV) in Deutschen ist [ə], auch als „schwa“ bezeichnet. Es ist ein blasser, farbloser Laut.

Beispiele: *bitte*

LIPPENPOSITION

Eine andere Klassifikationsmöglichkeit ergibt sich aus der Lippenposition.

Laute mit Lippenrundung sind o-, u-, ö- und ü. Sie klingen voll.

Beispiele: *Ohr – Uhr – schön – früh* *oft – und – Höhle – Hülle*

Laute ohne Lippenrundung sind i-, e- a-Laute. Sie klingen flach.

Beispiele: *die – er – nah* *mit – denn – ab*

QUANTITÄT

Eine weitere Einteilungsmöglichkeit ergibt sich aus der Quantität. Alle Vokale haben eine kurze und eine lange Variante, die sich in Klangfarbe und Klangdauer unterscheiden.

Beispiele: *rief - Riff*

AKTZENTUIERUNG

Ein langer Vokal trägt immer einen Akzent

Ein kurzer Vokal kann betont oder unbetont sein. Der Vokal [ə] ist immer unbetont.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Vypište si z textu německé odborné pojmy a najděte v úvodním textu jejich české ekvivalenty. Pracujte s texty, ne se slovníky nebo překladači.

V této lekci jste se seznámili s tím, jak se tvoří samohlásky a jak se liší jednotlivé kategorie německých hlásek.
